

DET EKUMENISKA KVINNOÅRTIONDET
"KYRKOR I SOLIDARITET MED KVINNOR"
(1988-1998)

Rapport från besök i Sverige
1-5 februari 1996

Rapporten föreligger här i förkortat skick.
Den fullständiga texten på engelska kan beställas från
Sveriges Kristna Råd, tel 08-453 68 00

Besöksgruppens medlemmar:

- Ms Thembisile Majola, Kyrkornas Världsråds kansli,
Anglikanska kyrkan, Sydafrika
- Pastor Helén Friberg-Olsson, Svenska Missionsförbundet
- Rev. Spencer Overgaard, Lutherska kyrkan, Kanada
- Rev. Michael Schimanski, Evangelisk-lutherska kyrkan, Tyskland

Översättning och redigering: Ragnhild Greek

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INLEDNING	55
A. SVERIGES KRISTNA RÅD	
Möte med generalsekreterare Thord-Ove Thordson	55
B. MÖTE MED ORTODOXA KYRKOR REPRESENTERADE I SKR.....	56
Kvinnor i de ortodoxa kyrkorna	56
C. SVENSKA KYRKAN	
Möte med ärkebiskop Gunnar Weman.....	56
1. Kvinnors deltagande i kyrkans liv	56
2. Samerna	57
3. Våld mot kvinnor	57
D. SVENSKA MISSIONSFÖRBUNDET (SMF).....	58
1. Kvinnofrågor	58
2. Kvinnoårtiondet och SMF	58
3. Våld mot kvinnor	59
4. Utbildning av kvinnliga ordföranden inom församlingsstyrelser	59
E. ROMERSK-KATOLSKA KYRKAN I SVERIGE	59
1. Kvinnors deltagande	60
2. Ämbeten för kvinnor	60
3. Rasism och katolska kyrkan	60
4. Våld mot kvinnor	60
5. Ekonomisk rättvisa för kvinnor	61
F. SVENSKA MISSIONSRÅDET (SMR)	
Möte med generalsekreterare Sigfrid Deminger	61
G. SVERIGES EKUMENISKA KVINNORÅD (SEK).....	61
H. PINGSTKYRKAN	62
I. UPPSALA UNIVERSITET, TEOLOGISKA FAKULTETEN	62
Möte med kvinnliga lärare vid teologiska fakulteten.....	63
Möte med Tuulikki Koivonen Bylund, domprost i Uppsala	63
Ekumeniska kvinnoårtiondet: mansrollen	63
Allmänna observationer	64

INLEDNING

Sverige har bra lagar vad jämställdhet mellan kvinnor och män beträffar. Men fortfarande råder föreställningen att det huvudsakligen är mannen som är inkomstkällan. För två år sedan infördes en lag att varje företag med fler än nio anställda skall genomgå utbildning i genderfrågor, och att detta skall kontrolleras årligen. Denna lag har satt tryck på högskolor och universitet, där endast 7% av professorerna är kvinnor, och det sätter också tryck på kyrkor och samfund att bli positivare och mer inkluderande.

A. SVERIGES KRISTNA RÅD

Möte med generalsekreterare Thord-Ove Thordson.

Sveriges Kristna Råd (SKR) är endast tre år gammalt. Medlemmar är 23 kyrkor, varav 16 är immigrantkyrkor. Romersk-katolska kyrkan har varit aktiv medlem sedan rådets tillkomst. Människor av mer än hundra olika nationaliteter tillhör SKR. Frågan om rasism och främlingsfientlighet har därför varit nödvändig att prioritera från början.

Ett pedagogiskt program om främlingsfientlighet har utarbetats med statligt stöd, och används kontinuerligt av skolor, fängelser, ungdomsföreningar, fackförbund och andra. Ett program för handikappfrågor är under utarbetande, och nu även utbildning i genderfrågor.

Den första direktorn för SKR var en kvinna (som nyligen gått i pension), men den nuvarande direktorn en man, och det föreligger ganska stor obalans mellan kvinnor och män i rådets arbetsgrupper. Allvarligt är också att de ortodoxa kvinnor som inbjudits att delta i grupperna inte tillåts av sina egna kyrkor att representera dem, vilket innebär att de inte får fatta beslut eller tala å deras vägnar.

Intresset för ekumenik bland ungdomsgrupper relaterade till SKRs medlemskyrkor tycks mycket litet. Det står klart att man måste finna nya vägar till ekumeniken.

SKR finansieras till hälften av statskyrkan, till hälften av övriga medlemskyrkor. Rådet har statsunderstöd för sina program. Femton personer är anställda vid rådets kansli.

SKR har fyra enheter med tre manliga direktorer. Man försöker få kvinnor till direktorsposterna.

Ingen anställd finns som arbetar med kvinnofrågor. Kvinnofrågor sorterar under enheten för Fred, Skapelse, Rättvisa, som prioriterar följande frågor

- lobbyverksamhet för kyrkorna hos rgeringen
- produktion av relevant utbildningsmaterial för församlingarna.

Enheten omfattar frågorna om mänskliga rättigheter, fred och försoning, ekonomiska frågor och miljöfrågor.

B. MÖTE MED DE ORTODOXA KYRKORNA (REPRESENTANTER FÖR SAMTLIGA ORTODOXA OCH ORIENTALISK-ORTODOXA KYRKOR REPRESENTERADE I SKR)

De ortodoxa kyrkorna är minoritetskyrka i Sverige, och tillhör frikyrkorna. De betraktas som immigrantkyrkor, och deras medlemmar har huvudsakligen invandrarbakgrund.

Kvinnor i de ortodoxa kyrkorna

Kvinnor är i majoritet i församlingarna och lever längre än männen. Representanterna för de ortodoxa kyrkorna som vi mötte var alla män. Trots att våra samtal rörde sig om kvinnors deltagande i kyrkans liv, var ingen av dem närvarande.

Kvinnorna deltar aktivt i kyrkans liv: sjunger i körer, undervisar barn i förskolor och söndagsskolor, och kommer med glädje till söndagens gudstjänster. Det finns en kvinna i styrelsen för den syrianska kyrkan. Man sade oss att ortodoxa kvinnor inte eftersträvar några högre poster inom kyrkorna. Maria som Guds moder är förebild för de ortodoxa kvinnorna, och följaktligen känner de inte den frustration som kvinnor i andra kyrkor gör över att inte inneha höga tjänster. De ortodoxa kyrkorna känner ett starkt behov av att vara trogna sina traditioner, även som en liten minoritet.

C. SVENSKA KYRKAN

Möte med ärkebiskop Gunnar Weman.

Svenska kyrkan har 13 stift. Omkring 88% av befolkningen tillhör denna kyrka. Biskoparna är alla män, inklusive ärkebiskopen. (Den första kvinnliga biskopen vigs för Lunds stift 1997. Ö.a.) Det finns två kvinnliga prostar vid domkyrkorna i Uppsala och Stockholm.

Svenska staten har rätten att utnämna innehavarna av högre tjänster, och kyrkan har att lyda under statens lagar vad beträffar relationerna mellan de 26 000 anställda, inklusive 2 600 präster, varav en tredjedel är kvinnor.

1. Kvinnors deltagande i kyrkans liv.

Vid kvinnoårtionderts början anställdes en person på halvtid (utvidgat till heltid 1990) för att handlägga kvinnofrågor och vara rådgivare för kvinnoarbetet i kyrka och samhälle. Diakoner som till övervägande del är kvinnor, får ofta inte utnyttja hela sin potential, utan har som uppgift att servera kaffe och köpa blommor till pensionärer. Kyrkans kvinnoorganisation "Kvinnor i Svenska kyrkan" arrangerar seminarier och arbetskonferenser, och har producerat gudstjänstmaterial med inklusivt språk. Detta har emellertid inte använts för regelbundet bruk, utan endast i alternativa gudstjänster. Drygt 50% av rikskyrkans styrelse är kvinnor.

Tillfrågad om när han bedömde att kvinnor skulle kunna vara jämställda med män i kyrkans liv, särskilt som innehavare av de högsta tjänsterna, svarade ärkebiskopen att "en förändring inte kommer förrän dessa som nu innehar toppjämbsterna har dött ut". Han gav kvinnoårtiondet förtjänsten av att ha påskyndat processen.

Kvinnor tar inte toppbefattningar på grund av sitt ansvar för hem och hushåll, menade ärkebiskopen. Men utvecklingen nu pekar på att männen skiftar karriärintresset från kyrkan till staten, därför att det är där de mer statusfyllda tjänsterna finns, och inte i kyrkan. Som en följd därav kan kvinnor försäkra sig om högre kyrkliga tjänster när

tillfälle erbjuds. Han hoppades att präster skulle visa större känslighet och mer andlighet i framtiden, och att detta skulle bidra till nya erfarenheter i relationen manligt-kvinnligt.

Utbildningsprogrammet i genderfrågor för Svenska kyrkans centralstyrelse omfattar två och en halv dags program med syftet att medvetandegöra och utbilda samtliga anställda inom kyrkan i frågor som rör manligt-kvinnligt. Experter utifrån står för undervisningen. Inget motstånd har märkts. Men omorganisationen inom kyrkan har ibland hindrat anställda från att delta, och många av dem behöver påminnas om att de inte fullföljt sin utbildning.

2. Samerna

Omkring 70 000 samer finns i de nordiska länderna, och 12 000 i Ryssland. På 1590-talet påbörjades kristnandet av samerna vilket på 1600-talet utvecklades till tvång, med fem samer anklagade för hedendom av prästerskapet. Av de fem brändes en på bål. De andra fyra, också dömda till döden, satt i fängelse för resten av sina liv. Predikan riktades alltid till männen, och kvinnorna som utgjorde centrum för det ekonomiska, kulturella och religiösa livet, ignorerades. De anklagades inte för hedendom, men tvingades att gå till kyrkan med sina barn. Omkring år 1850 var de flesta samer kristna.

Präster hade låg lön, och sålde brännvin till samerna för att öka på sina inkomster. Detta ledde till samhällets graedvisa förfall. Lars-Levi Laestadius såg vad som skedde, och förespråkade en pietistisk form av kristendom som än idag råder i stora delar av området. Många samer tar dock avstånd från laestadianerna, som de ser som avfallingar från sin egen kultur, medan samerna ses som hedningar av laestadianerna. I själva verket har samerna en intensiv känsla för religion, som hänger samman med deras identitet.

Pojkarna - och så småningom även flickorna - sattes i internatskolor, och det samiska språket förbjöds. Sedan tiden för andra världskriget har staten favoriserat männen genom att koncentrera utbildningen på dem, och ge bidrag för modernisering av deras industri. Kvinnorna marginaliserades under en tid, men har sedermera börjat återta sina centrala platser.

3. Våld mot kvinnor

Svenska kyrkan är inte aktiv när det gäller att bistå kvinnor som lever i relationer som innebär misshandel och andra övergrepp. Samhället är misstänksamt mot kyrkan i detta sammanhang, och kritiserar den när den inte håller sig enbart till den andliga sfären. Särskilda kvinnohus anställer visserligen kristna, men åtnjuter inte ekonomiskt stöd från kyrkan, och är inte heller organiserade av kyrkan. Ärkebiskopen ser fram mot skiljandet av kyrkan från staten, så att kyrkan mer aktivt kan gå in och arbeta socialt. Han menar att diakoner skulle vara väl lämpade för arbete med misshandlade kvinnor.

I den teologiska utbildningen ingår avsnitt om hur man kan hantera relationer där misshandel och kränkande behandling förekommer, och då och då organiseras seminarier som behandlar de pastorala aspekterna på sådana relationer, men ingen regelrätt och välstrukturerad steg-för-steg-anpassad utbildning erbjuds. Det finns exempel på att kvinnor som kommer till prästen för rådgivning möts av anklagelser. Ärkebiskopen anmärkte på tal om detta: "Man kan förändra utbildningen, men inte tvinga prästerna att ändra sitt uppträdande." Han tillade att det är dyrt för kyrkan att satsa resurser på dessa problem, med allt det innebär av rådgivning för prästerna och för de misshandlade kvinnorna.

D. SVENSKA MISSIONSFÖRBUNDET (SMF)

Denna frikyrka har sina rötter i 1800-talets proteströrelse mot statskyrkosystemet, och har både lutherska och reformerta traditioner. Historiskt uppstod den bland bönder och arbetare, men är idag mer av en medelklasskyrka med en starkt kongregationalistisk prägel. Att läsa Bibeln ses som det mest betydelsefulla, teologiskt sett, och den enda ledstjärnan för livet och tron.

Svenska Missionsförbundet är klart missionsorienterat, och har goda och djupa relationer till sina systerkyrkor. Många ledare inom SMF är före detta missionärer. Det har också en klar ekumenisk medvetenhet. SMF är engagerat i åtskilliga politiska, sociala och internationella frågor i det svenska samhället.

SMF har omkring 950 församlingar med cirka 77 000 medlemmar. Av dess 600 pastorer är omkring 17% kvinnor. Vid Lidingö Teologiska Högskola är 5 av 22 lärare kvinnor, bland de nio distriktsföreståndarna finns en kvinna. Inom den verkställande styrelsen är två kvinnor och fem män. SMF har ett gediget ungdomsarbete, SMU, en oberoende organisation som är öppen för alla barn och ungdomar. SMUs verksamhet har stor framgång, och når cirka 75 000 barn och ungdomar.

1. Kvinnofrågor

Vi fann ett starkt engagemang för kvinnofrågor hos SMF. Den mer konservativa formen av kvinnoarbete började avta på 70-talet, och 1987 bildades en kvinnokommitté. Denna kommitté anställde en kvinna för att bedriva forskning på förekomsten av kvinnor i kyrkans ledarskap. Resultatet av denna undersökning var ett initiativ kallat "Program för att bekräfta, utmana och omvandla strukturer som förhindrar jämställdhet mellan kvinnor och män i kyrka och samhälle". Programmet godkändes av SMFs styrelse, samt av SMU. En person anställdes på 25% för att arbeta med programmet under ett år. Kvinnokommittén står också bakom en utbildning i kvinnligt ledarskap, kallad "På kvinnors vis".

2. Kvinnoårtiondet och SMF

När kvinnoårtiondet började blev detta en nystart för arbetet med kvinnofrågorna i kyrkan. En hel del arbete har gjorts av kvinnokommittén, särskilt vad gäller utbildning och nätverkande bland kvinnor. Det mesta arbetet har gjorts på frivillig basis. Två kvinnor har varit anställda på deltid, med lön från staten.

Vi diskuterade med missionsföreståndare Krister Andersson varför SMF har så få kvinnliga pastorer. Ett svar vi fick var att pastorsrollen är så manlig att det är svårt att finna kvinnor som förebilder. Lekmän och -kvinnor anser att de inte tas på allvar. Å andra sidan pågår en förändring i männens attityder, och antalet kvinnliga pastorer ökar. En intressant diskussion uppkom om manligt sätt att leda arbetet i kyrkan. Många menade öppet att detta sätt var fientligt mot familjeliv, och mot männen själva. Men även kvinnor pressas av höga förväntningar på sina platser.

Männens roll i kyrkan innebär ofta att män drar sig ut ur kyrkliga aktiviteter. I många församlingsstyrelser finns bara några få män. Två tredjedelar av SMFs medlemmar är kvinnor. Är det kanske kyrkans alltmer minskande inflytande i samhället som är orsak till att männen drar sig undan? När institutioner förlorar sin makt - är det då som kvinnor tillåts träda fram? Vi fann inget uttömmande svar på dessa frågor.

3. Våld mot kvinnor

Misshandel existerar, men i det fördolda. SMF har särskilda centra för misshandlade kvinnor. Sexuellt våld är inte upptaget i den teologiska utbildningen.

4. Utbildning av kvinnliga ordföranden inom församlingsstyrelser.

En höjdpunkt var vårt besök vid ett seminarium med programmet "På kvinnors vis". Vi imponerades av styrkan och medvetenheten hos de kvinnliga ledare som kommit samman för att lära och för att utbyta synpunkter. De flesta var ordförande för små församlingar, och de bekräftade det stöd de får som ledare från dessa. De större församlingarna med mer makt och större ansvar för pengar och anställda, har mestadels manliga ordföranden. Många av kvinnorna uttryckte också tvivel på sin egen förmåga.

På tal om varför så många män drar sig ut ur kyrkan, svarade en del män att de ansåg kyrkan mjuk och sentimental. Kanske den inte gav män möjlighet att få utlopp för sin aggressiva energi, sade en del kvinnor.

Vid ett besök i en församling i Mariefred som var en förenad baptist- och SMF-församling, mötte vi en 82-årig kvinna vars mor varit med och grundat den första kvinnogruppen där på 1880-talet. Den 82-åriga kvinnan ansåg att kvinnor nu lever under större stress, att det verkade som om man förr gick in med större glädje och entusiasm i kyrkligt arbete. Men kvinnogruppen fortsätter ändå idag, och arbetar med hjälp till tredje världens länder. Man färdigställer medicinsk utrustning, och underhåller två barn ekonomiskt. Hon menade också att idag måste kvinnor arbeta hårdare än män för att accepteras, och att skillnaden mellan då och nu är att många idag känner sig utan värde och att de egentligen inte behövs. Då tappar man lätt kontakten med samhället. Men å andra sidan tyckte hon sig se en större ömhet mellan män och kvinnor idag.

Församlingen i Mariefred har tre studiegrupper, varav en är en bibelstudiegrupp enbart för kvinnor. Den har utvecklats till en konfidentiell samtalsgrupp, och deltagarna säger att den ger dem ett mycket stort stöd i livet.

E. MÖTE MED DET EKUMENISKA RÅDET FÖR KONTAKTER MED ROMERSK-KATOLSKA KYRKAN I SVERIGE.

Fader Henrik Roelwinck välkomnade oss och informerade oss om ett just pågående möte med män och kvinnor involverade i ekumeniskt arbete på riksnivå. Syster Madeleine

Fredell som leder en arbetsgrupp inom Sveriges Kristna Råds enhet för Fred-Skapelse-Rättvisa, var mötets moderator.

Den Romersk-katolska kyrkan i Sverige beskrevs som en "liten, fattig kyrka", och beskrivs som en immigrantkyrka på grund av sin sammansättning: 75% invandrare och 25% svenskar. Katolska kyrkan kan berömma sig av att fyra av Svenska Akademiens 18 ledamöter är katoliker. I Sveriges Riksdag sitter endast en katolik.

1. Kvinnors deltagande i kyrkans liv inom romersk-katolska kyrkan

Kvinnor finner det svårt att ha något inflytande om man inte bor i Stockholm, eftersom hela landet bildar ett enda stift. De kvinnor som innehar någon toppbefattning inom kyrkan, är alla av svenskt ursprung. Eftersom många medlemmar är första eller andra generationens invandrare, och eftersom svenska är det förhärskande språket, är det svårt för dem att inneha ledarroller. Kanske också deras lägre utbildningsnivå jämfört med svenska kvinnors, bidrar till deras frånvaro på ledande poster, i liturgin, och många andra platser. Situationen förbättras långsamt, men mycket av deras deltagande beror av den lokala prästens stöd. Den romersk-katolska kyrkan är stolt över att ha två kvinnor på ledande befattningar. Dessa ses som förebilder för kvinnorna i kyrkan.

Kvinnorna i den katolska kyrkan känner att de har mera stöd av sin kyrka än vad protestantiska kvinnor har. Detta illustrerades av att de är betydligt bättre representerade i SKRs styrelser och 15 arbetsgrupper: två katolska kvinnor innehar ledande befattningar, övriga på motsvarande befattningar är manliga protestanter. De två kvinnorna tillhör dock en orden som stöder dem ekonomiskt - alltså inte någon församling. Detta kan medföra svårigheter för lekmäns (kvinnors) deltagande i framtiden.

1995 års synod samlade endast män, eftersom deltagarna var församlingspräster, men av de valda representanterna var de flesta kvinnor. Invandrarkvinnor var återigen frånvarande på grund av bristande språkkunskaper och lägre utbildning.

2. Ämbeten för kvinnor

En undersökning pågår för närvarande i Rom om vigning av kvinnliga diakoner. Hittills har diakoner i katolska kyrkan endast varit gifta män. Man sade oss att frågan om kvinnors möjligheter att inneha ämbeten som diakon eller präst inte tas upp här, eftersom kyrkan är "liten och fattig". Den senaste synoden uttryckte emellertid sitt stöd för prästvigning av kvinnliga diakoner till Rom via sin kommission.

3. Rasism och katolska kyrkan

Rasism förekommer, men anses inte vara något problem. Etniska motsättningar i församlingar betraktas snarare som konsekvenser av arbetslöshet än som rasism. Kyrkan har stöd från staten i sitt arbete för att integrera olika etniska grupper i samhället.

4. Våld mot kvinnor

Den höga arbetslösheten bland de katoliker som är invandrare ansågs vara orsaken till sociala problem. Bristen på rådgivning var problematisk, då de alltför få prästerna inte kan tillgodose det behov som finns. En kvinna sade: "Det finns inte tillräckligt med präster. Jag önskar att det fanns en ny sorts prästtjänst, särskilt för kvinnor."

5. Ekonomisk rättvisa för kvinnor

På grund av hög arbetslöshet och lågbetalda jobb, känner invandrarkvinnor det svårt att delta i de många kyrkliga aktiviteter som kräver frivilligt arbete. Dessa kvinnor behöver

bli involverade i meningsfulla arbeten för sin överlevnad.

F. SVENSKA MISSIONSRÅDET (SMR)

Möte med generalsekreterare Sigfrid Deminger.

SMR samarbetar med Sveriges Kristna råd i mission, evangelisation och bistånd som en av rådets fyra enheter. SMR grundades redan 1910 och är landets äldsta ekumeniska organisation. SMR samverkar med regeringen när det gäller fördelning av bistånd till partnerkyrkor, och erhåller 200 miljoner kronor årligen i statsbidrag för sina 900 program i mer än 50 länder. Biståndsprogrammet har fem huvudsyften, som sammanfaller med landets övriga biståndsorgan:

- demokratisk utveckling
- självständighet
- stödjande verksamhet med användande av landets egna resurser
- skydd av miljön
- anpassat bistånd

SMR arbetar för att införa ett sjätte syfte: jämställdhet mellan kvinnor och män, eller genderfrågor.

Två tredjedelar av missionärerna är kvinnor. De har alltid varit viktiga förebilder för kvinnorna i tredje världens länder, menade Deminger.

SMR verkar i samråd med biståndsorgan och kyrkliga aktionsgrupper för att visa hur viktig genderfrågan är. SMR försöker också medvetandegöra män i Sverige och länderna i Afrika, Asien och Latinamerika. Genderfrågan är inte bara en fråga om rättvisa, utan i hög grad också en fråga om effektivitet. Kvinnor ses inte längre som föremål för bistånd, utan som nyckelpersoner för utveckling. Projekt fungerar bättre om det är kvinnor som leder dem. Som exempel nämndes att återbetalning av lån sker betydligt snabbare med kvinnliga låntagare än manliga.

G. SVERIGES EKUMENISKA KVINNORÅD (SEK)

SEK är en oberoende och rikstäckande organisation med 14 lokala kvinnoråd, de flesta i de större städerna. Den senaste medlemsorganisationen är Katolsk Förening för Kvinnofrågor. SEK har många år på nacken, liksom de flesta av dess medlemmar: 90% är över 60 år.

Styrelsens representanter kommer från olika håll i landet. I flera av dessa områden är Världsböndagen det man huvudsakligen samlas omkring. SEK arbetar i nära relation till Sveriges Kristna Råd, och har också ett kontorsrum i dess lokaler, men bristen på pengar gör att man inte har någon anställd. Det mest betydelsefulla som SEK uppnått, är publikationen av ELSA, ett nyhetsbrev som utkommer med fyra nummer per år, uppkallat efter en framstående kvinna.

Sveriges Kristna Råd har tagit ett beslut om ett ekumeniskt möte om gender i augusti 1997, som SEK tagit initiativet till.

SEK har nära relationer till projektet Global Fredstjänst, samt till SKRs Gendergrupp.

H. PINGSTKYRKAN

Pingstkyrkan är inte medlem av Sveriges Kristna Råd. Den är den näst största kyrkan i Sverige efter den lutherska statskyrkan och den romersk-katolska kyrkan. En kvinna vi mötte uppgav att de flesta pingstförsamlingar har manliga församlingsäldste, även om den församling hon tillhörde hade beslutat att ha kvinnliga församlingsäldste. Endast några få församlingar har kvinnliga pastorer. Hon sade även att det inte är möjligt att diskutera ämnet sexuellt våld i pingstkyrkan.

I. UPPSALA UNIVERSITET, TEOLOGISKA FAKULTETEN

Vi träffade några kvinnliga studenter, varav en avsåg att bli pastor inom Svenska Missionsförbundet, en inom Svenska kyrkan, och en inom Evangeliska Fosterlandsstiftelsen (EFS). Utbildningen vid universitetet tar normalt fyra år, sedan studerar man vidare ett år vid det pastoralinstitut deras trosriktning tillhör. Inom Svenska kyrkan måste man sända in ansökan för att bli vigd till präst - inte alla antas. En kvinna som lever i ett öppet lesbiskt förhållande vägrades nyligen vigning av en biskop i ett av stiftet.

De kvinnor som studerar teologi utgör en blandning av alla åldrar: några har just slutat skolan, andra har vuxna barn. De äldre kvinnorna kallas ibland "klimakteriepräster". De accepteras inte överallt, särskilt inte bland yngre manliga kolleger, som tycks vara misstänksamma mot dem på grund av att de har mer livserfarenhet, och har genomgått kriser i livet som de unga männen inte vet så mycket om. En kvinnas historia förefaller ofta misstänkt. Ibland är det en personlig kris som lett dem till att vilja bli präst, men krisen ses som något negativt, och personen anses vek.

Studenterna informerade oss om att det endast finns en kurs i feministteologi, mycket få professorer för in feministteologiska perspektiv, och några kursergenomgås utan något feministperspektiv alls. Undervisningen i feministteologi, när den alls förekommer, blir det som balans till den manligt orienterade teologin. Man sade oss att det råder omedvetenhet om mansrollen, och dess inflytande på undervisningen: det manliga perspektivet anses vetenskapligt och objektiva, medan det kvinnliga står för det subjektiva, och därför mer öppet för ifrågasättande.

Grupper finns som hjälp för de kvinnliga studenter som far illa av okänsligheten för det kvinnliga perspektivet. Grupperna som tillkommit på initiativ av studenter, erbjuder de kvinnliga studenterna möjligheter till samtal om deras syn på teologi, och ger också möjligheter för dem att uttrycka personliga erfarenheter från institutionen. Inte alla kvinnliga teologistuderande siktar på att prästvigas. Några vill bli lärare. Det blir allt färre platser för präster och pastorer, och det är möjligt att det snart blir ett överskott på präster.

Möte med kvinnliga lärare vid teologiska fakulteten

De kvinnliga lärarna undervisar antingen frivilligt eller på kontrakt, i ett sällsynt fall som assisterande professor. Man har tagit bristande ekonomiska resurser som ursäkt för att inte anställa kvinnliga lärare. I några fall har man avbrutit sådant som har kvinnligt perspektiv: ett projekt riktat till kvinnliga lärare och dito studerande, samt ett seminarium som varit mycket framgångsrikt och till och med berömt, avbröts.

Möte med Tuulikki Koivonen Bylund, domprost i Uppsala.

Vi hade fått veta att domprosten var överansträngd på grund av för mycket arbete, men trots detta tog hon emot oss, och berättade om sina erfarenheter av att vara den första domprosten i ärkestiftet. "För att få det här jobbet", sade hon, "måste man vara bättre än män." Folk lyssnar särskilt uppmärksamt till henne nu, fortsatte hon, och de tycker att det hon säger är mycket betydelsefullt nu när hon är domprost i Uppsala. Sådana komplimanger fick hon inte som församlingspräst i samma församling under alla år, fastän hennes predikningar då var ungefär desamma.

Hon har kritiserats för de "nya" problem som uppstått inom personaladministrationen, men anser att det är problem som alltid funnits, under ytan, och nu kommit upp.

Även hennes tillsättning har vållat diskussioner. Normal tillsättningsprocedur användes, även om flera ansåg att så inte var fallet. När de intervjuade inte är överens, lämnas en lista på namn till vederbörande minister, som har att avgöra fallet. Från början förekom 10-11 namn på listan av möjliga aspiranter. När Tuulikki Koivonen Bylund inte blev kallad till intervju, insändes klagomål till ombudsmannen, och hon blev intervjuad på ombudsmannens uppmaning. Hon kritiserades för att sakna visioner. Vid intervjun svarade hon att hon ansåg att en vision byggs upp tillsammans med människor, och inte kan fabriceras i förväg i ett tomrum. Efter åtskilliga turer tillsattes hon dock, efter nio månaders väntan. Som domprost arbetar hon nu tillsammans med en kollega som sagt att han ämnade avgå från sin tjänst om hon blev tillsatt som domprost över honom. Han har inte lämnat sin plats, utan stannar kvar, och anser att han representerar dem som inte ville ha henne.

Ekumeniska kvinnoårtiondet: mansrollen

En paneldiskussion om mansrollen i kyrka och samhälle anordnades av Svenska kyrkans kvinnokonsulent, Inger-Lise Olsen. Tidpunkten valdes så att alla skulle kunna delta, utanför kontorstid. Deltagande var 23 kvinnor och 2 män. Den påfallande frånvaron av män vid mötet var ännu ett tecken på att män anser genderfrågor vara kvinnors angelägenhet.

Synpunkter från de fyra männen i panelen var bland annat:

- män är bättre än mansrollen, som är begränsande, men är resultat av traditioner
- män måste närma sig det odelat mänskliga, det som har både en manlig och en kvinnlig sida
- medan mansrollen i kyrka och samhälle innehåller utnyttjande av maktpositioner, privilegiet att tolka och definiera, att vara normen, innehåller

den mänskliga rollen ett jämställt delande av livets alla förhållanden, både kvinnors och mäns tolkningar av erfarenheter, och ett gemensamt sökande efter vad som är bäst för mänskligheten

(Eskil Franck, direktor vid pastoralinstitutet i Uppsala)

- omgivningen spelar stor roll för framväxandet av våra sociala könsroller (gender). Så här svarade ett prästbarn, en pojke som då var tre år, på frågan om vad pappa gör i kyrkan: "Du är Gud i kyrkan", medan dottern när hon fick frågan vid samma ålder, svarade: "Du *tror* att du är Gud i kyrkan".

- män bekräftar män och sina mansroller, och fortsätter att osynliggöra kvinnor
(Stanley Rydell, präst i Svenska kyrkan)

- det finns starkt behov av att engagera män i kvinnors synsätt
- den nuvarande trenden med männens höga prestationskrav kan vara en kompensation för något som saknas i det personliga livet
- barnen kommer i kläm på grund av denna överambition, och får erfarenheten av en frånvarande far, eller en negativ fadersbild
- kvinnor kan rikta verbalt våld mot män, något som kan provocera män att svara med aggression eller fysiskt våld
- kvinnor utmanar inte männen tillräckligt, enda sättet för kvinnor att få makt är att männen avstår från den

(David Axelsson-Fisk, sekreterare vid rikskyrkans kansli, engagerad i genderarbetet)

- män talar inte med varandra, och detta igångsätter dolda aggressiva processer som vill få utlopp på ett eller annat sätt
- män har en medfödd aggressivitet som inte alltid kan få positivt utlopp inom kyrkan

(Spencer Overgaard, medlem av besöksgruppen)

Allmänna observationer av besöksgruppen och analys av kvinnors ställning inom kyrka och samhälle i Sverige

1. Om och om igen försäkrade man på tal om kvinnors fullständiga deltagande i kyrka och samhälle: "Det är inga problem". När vi ifrågasatte denna försäkran, framkom problemen, eller åtminstone att det fanns utrymme för förbättringar.

Svenska kvinnor är stolta över de framsteg som gjorts på jämställdhetens område inom utbildning, barnavård, arbetsmöjligheter och social säkerhet. Lagar finns som säkerställer jämställdhet mellan män och kvinnor, och god balans råder mellan män och kvinnor i regeringen.

Det uttrycktes allmänt att kvinnor måste ha bättre kvalifikationer än män för att uppnå samma mål. Kvinnors begåvningar tillmäts inte samma värde som männens. Kvinnor måste tävla med män på mäns villkor, vilket hela proceduren med tillsättningen av domprosten i Uppsala bekräftar.

2. Kvinnor får inte det stöd de behöver, varken ekonomiskt, moraliskt eller emotionellt, särskilt inte de som når topp tjänsterna. Kvinnor är tyngda av kraven att de skall räcka till både för avlönat och oavlönat arbete utanför hemmet, samt arbetet för familj och hushåll. Kyrkorna har inget särskilt program för att hantera dessa frågor.

3. Män arbetar i en manlig värld. Kvinnor måste anpassa sig till den för att kunna arbeta i den. Många män lider också av sin roll, men vet inte hur de skall förändra den. Inga strategier är utarbetade som kan förändra de dominerade manliga strukturerna. Dessa attityder avspeglas också i prästrollen. Vi kände att det fanns behov av att reflektera över rollen, och att utveckla nya mönster och förebilder. Alla dessa problem löper samman och kulminerar i ledarrollen.

4. Globaliseringen av ekonomin orsakar en omstrukturering, som medför arbetslöshet för många. Detta har inneburit mindre tillgångar för kyrkorna, och kyrkornas energi har gått åt till arbete för att överleva. Resultatet har blivit att det saknas resurser till kvinnofrågor. Detta är kyrkornas eget val. De prioriterar inte kvinnofrågor, och inte kvinnors projekt. Vi hörde åtskilliga exempel på hur kyrkor drar in resurser och stöd för kvinnor och kvinnors ämbeten. Detta är särskilt signifikant inom Sveriges Kristna Råd.

5. Kyrkan i Sverige idag tycks ha låg status. Kanske är det inte enbart negativt. Män lämnar kyrkan för mera prestigefyllda områden som finans- och affärsvärlden. Som svar på vad man skulle kunna göra åt det minskande antalet män i kyrkan, svarar en del kvinnor att det kanske vore bra om man kunde integrera de positivare uttrycken av männens vitalitet inom kyrkan. Å andra sidan: kvinnor får nu fler ledande tjänster, kyrkan får ett alltmer feminint ansikte. Kvinnor anser att mer och bättre kommunikation mellan kvinnor och män i kyrkan är nödvändigt. Kyrkan som de uppfattar den, är en gemenskap av kvinnor och män i partnergemenskap.

6. Rasism erkänns, men prioriteras inte i kyrkornas liv eller arbete. Detta tycks vara en följd av att invandrare och flyktingar är koncentrerade till några av frikyrkorna, den ortodoxa, romersk-katolska, och pingstkyrkan. För inte så länge sedan kände sig dessa samfund accepterade av samhället och åtnjöt social trygghet, medan de nu blir alltmer otrygga, då regeringens drar in på den sociala välfärden och säkerheten. Som överallt i världen är det flyktingar, invandrare och färgade som är de mest sårbara och förlorar jobben, och bland dem är kvinnorna mest utsatta.

7. Vi har inte formulerat något uttalande om våld. Våld finns, men frågan ses inte som någon prioritet.

Som avslutning vill vi citera en bild som återkommit ett flertal gånger under veckan: Kvinnorna sitter nu med vid det bord där förr endast männen satt. Men bordet ser fortfarande likadant ut: inte runt, utan långt och rektangulärt. Det är högre vid ena änden, och även om kvinnor nu har släppts fram till det, är det fortfarande det manliga språket som talas, och det är manliga regler och strukturer som gäller.